

Nereti novadpētniecības praktiskajā darbā rodas jautājums: vai vākt novadpētniecības materiālus tikai par izciliem, ievērojamiem, slaveniem novadniekiem? Ja tā, tad cik ievērojamiem un izciliem tiem jābūt – novada vai Latvijas mērogā, vai pazīstamiem pasaulē? 2017. gada 5. aprīļa diskusijā par bibliotēku novadpētniecības darbu¹ tika diskutēts par šo jautājumu. Viedokļi bija dažādi. Rīgas Centrālās bibliotēkas (RCB) Bibliotēku dienesta galvenā eksperte bibliotēku jomā Inta Sallinene atzina, ka jebkurš novada iedzīvotājs būtu pelnījis, lai bibliotēka vāc un saglabā materiālus par viņu un viņa dzimtu, diemžēl, ņemot vērā bibliotēku ierobežoto kapacitāti, tas nav iespējams. Ja bibliotēkas resursi ir ierobežoti, reizēm nav iespējams aptvert pat pilnīgi visus ievērojamus novadniekus. I. Sallinene šādā gadījumā ieteica materiālus vākt galvenokārt par tiem novadniekiem, kas ir mazāk pazīstami aiz novada robežām un par kuriem informācija citur nav atrodamā vai tās ir ļoti maz, jo šie materiāli ir unikāli. “Par ievērojamām slavenībām, kas pārcēlušās citur – mazāk (jo par tiem informāciju vāks gan valsts nozīmes, gan tagadējās dzīvesvietas bibliotēkas). Par viņiem galvenokārt atspoguļojams laika posms, kas saistās ar novadu (dzimis, dzīvojis, mācījies, strādājis u. tml.)”². Savukārt Jēkabpils pilsētas bibliotēkas vadītāja Renāte Lenša pauda uzskatu, ka cilvēka svarīgumu nevajadzētu noteikt kā ierobežojošu kritēriju, un aicināja vairāk pievērsties *parastajiem* cilvēkiem, kas dzīvojuši novadā, jo “tieši caur šo cilvēku dzīvē atklājas patiesā kultūras vēsture”. Piemēram, 20. gadsimta 20.–30. gados rakstītās dienasgrāmatas un vēstules ir unikālas, nozīmīgas liecības, kuras ir svarīgi saglabāt.

? Vai pastāv vecuma cenzis novadnieku, par kuriem vākt informāciju, atlasei? Bauskas Centrālās bibliotēkas galvenā bibliogrāfe Laimdota Ozoliņa ieteica šaubu gadījumos kā kritēriju izmantot konkrētās personas attieksmi pret novadu un ieguldījumu novada dzīvē un attīstībā. Tādējādi vecums nebūs noteicošais faktors. I. Sallinene diskusijā atzīmēja, ka novadpētniecības darbs lielā mērā salīdzināms ar mākslu, jo izvēles nereti izdarāmas intuitīvi – jāsajūt un jāsaprot.³

? Vai vākt informāciju par novadniekiem, kuri ir plaši pazīstami negatīvā nozīmē (piemēram, slaveni noziedznieki kā Ansis Kaupēns)? Viennozīmīgas atbildes, visticamāk, nav. Tas atkarīgs no konkrētās personas atpazīstamības mēroga, ietekmes uz novada un novadnieku dzīvi, bibliotēkas kapacitātes u. c. Jāņem vērā arī tas, ka objektīvas vēsturiskās realitātes atspoguļošanai ir nepieciešama jebkāda informācija, arī negatīvā. Vēsturnieks Mārtiņš Mintauris: “Manipulēt var tikai ar to informāciju, kuru slēpj vai neatklāj līdz galam, tāpēc ir “jāceļ gaismā” arī vēsturiskās pretrunas un traģēdijas. Īlenu maisā nenoslēpsi tik un tā.”⁴

LBNDV 16. punktā minēti šādi novadnieku jeb personu, par kurām vākt novadpētniecības materiālus, atlases kritēriji:

- **dzimis, audzis novadā;**
- **dzīvo (dzīvojis) novadā;**
- **mācījies, strādā (strādājis) novadā;**
- **devis paliekošu ieguldījumu novada attīstībā;**
- **veicinājis novada atpazīstamību Latvijā un pasaulē;**
- **atklājis jaunas, interesantas novada vēstures vai mūsdienu procesu nianšes u. c.**

Latvijas bibliotēkās tiek izmantoti arī tādi novadnieku atlases kritēriji un atlases kritēriju kopas kā:

¹ Krasovska, Marlēna. Bibliotēku novadpētniecības diskusija Latvijas Nacionālajā bibliotēkā 2017. gada 5. aprīlī. *Latvijas Bibliotēku portāls* [tiešsaiste]. 2017, 13. jūlijs. [skatīts 2021. g. 21. aprīlī]. Pieejams: <https://www.biblioteka.lv/biblioteku-novadpetniecibas-diskusija-latvijas-nacionalaja-biblioteka-2017-gada-5-aprili-articleitem-41762/>

² Turpat.

³ Turpat.

⁴ Mārtiņš Mintauris: vienotas atmiņas par pagātni nav iespējamas. Pierakst. Guntars Laganovskis. *LV portāls* [tiešsaiste]. 15. maijs, 2020. [skatīts 2021. g. 21. aprīlī]. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/316157-martins-mintauris-vienotas-atminas-par-pagatni-nav-iespejamas-2020>

- persona, kuras iepriekšējās paaudzes saistītas ar novadu;
- dzimis un ievērojamu daļu (lielāko daļu) dzīves dzīvojis novadā;
- dzimis, dzīvojis, mācījies, strādājis novadā, Latvijā/pasaulē pazīstams cilvēks, kas veicinājis novada kultūras, izglītības, zinātnes, literatūras, mākslas, amatniecības u. c. jomu attīstību;
- dzimis un/vai dzīvojis novadā, iekļauts enciklopēdijā, biogrāfiskajā vārdnīcā vai tamlīdzīgos izdevumos;
- dzimis un/vai dzīvojis novadā, ir Latvijas/pasaules mēroga panākumi, sasniegumi, atklājumi, izgudrojumi;
- izcili politiskie, valsts un militārie, kultūras un citu nozaru darbinieki, kuri dzimuši novadā;
- pilsētas/novada domes priekšsēdētājs;
- ilggadējs pilsētas (novada) uzņēmuma, organizācijas, iestādes vadītājs;
- dzimis un/vai dzīvojis novadā, ir/bijis Latvijas valsts vadoša amatpersona, prezidents, ministrs, Saeimas deputāts;
- Lāčplēša Kara ordeņa kavalieris un tagadējo Latvijas valsts oficiālo apbalvojumu (Triju Zvaigžņu ordenis, Viestura ordenis, Atzinības krusts un 1991. gada barikāžu dalībnieka piemiņas zīme) ieguvējs.

☞ Vēlams sastādīt sarakstu – novadnieku rādītāju –, kurā iekļauj visus novadniekus, par kuriem tiks vākta informācija, norādot viņu saistību ar novadu.

☞ Jāvērš uzmanība uz to, ka daudzi novadnieki varētu būt devušies emigrācijā (Otrā pasaules kara beigās u. c. laikposmos), tātad dzīvo ārpus Latvijas. Viņu dzīves dokumentēšanai noderīgi avoti var būt muzeju un arhīvu dokumenti, baznīcu grāmatu ziņas, informācija trimdas latviešu organizāciju tīmekļvietnēs, atmiņas, dienasgrāmatas, fotogrāfijas, vēstules, avīžu un grāmatu publicētie materiāli, novadnieku vai viņu radnieku autobiogrāfijas u. c. liecības. Turklāt kļuvusi pieejama ārzemēs izdotā pēckara literatūra latviešu valodā, daudzi padomju okupācijas laikā noklusēti novadnieku darbi.

☞ Novadnieks var būt jebkuras tautības pārstāvis. Piederība atšķirīgai etniskai, reliģiskai vai kultūras kopienai nevar būt šķērslis personas iekļaušanai novadnieku sarakstā.

☞ RCB Bibliotēku dienesta galvenā eksperte bibliotēku jomā I. Sallinene uzskata, ka “par novadniekiem nosacīti var uzskatīt arī ar novadu saistītos literāros tēlus un to prototipus.”⁵

Praksē bieži rodas situācijas, ka viens un tas pats cilvēks ir piederīgs vairākiem novadiem. Šādā gadījumā materiālus par viņu vāc visas attiecīgo novadu bibliotēkas, lielā mērā dublējot darbu. Diemžēl bibliotēku sadarbība novadpētniecībā ir apgrūtināta bez tehnoloģiska risinājuma izstrādes valstiskā līmenī (vienota virtuālā platforma, vienots resursu agregators vai vienota datubāzu sistēma), kas ļautu apvienot visu bibliotēku novadpētniecības materiālus vienuviet vai nodrošinātu iespēju piekļūt novadpētniecības materiāliem no viena pieejas punkta. Šādā gadījumā bibliotēkas nevis tērētu resursus, dublējot cita citas darbu, bet papildinātu viena otru – rezultātā kopīgiem spēkiem tiktu veidoti visaptveroši un bagātīgi novadpētniecības resursi. LBNDV 5. punktā ir ieskicēta bibliotēku novadpētniecības darba nākotne: **“Perspektīvā Latvijas bibliotēku novadpētniecības krājumi skatāmi kā vienots nacionālais novadpētniecības krājums un bibliotēku sadarbība novadpētniecībā attīstāma valstiskā līmenī.”** Kamēr efektīvu tehnoloģisku risinājumu šādai sadarbībai vēl nav, viens no risinājumiem ir vākt materiālus tikai par to novadnieka dzīves (vai darba u. tml.) periodu, kad viņš bijis saistīts (dzīvojis, strādājis) ar novadu. Šajā gadījumā atkal uzsverama sadarbības nozīmīgā loma starp visām ar novadnieka piederību saistītām bibliotēkām. Bibliotēkām,

⁵ Sallinene, Inta. Bibliotēku novadpētniecības darba galvenie virzieni un metodika. *No: Rīgas Centrālās bibliotēkas Gadagrāmata 2009*. Rīga : Rīgas Centrālā bibliotēka, 2009. 92. lpp.

kurām ir pietiekami resursi, protams, nav liegts vākt visus materiālus par novadnieku – arī par laiku, kad viņš nav tieši saistīts ar novadu.